

F. KOBLAR: SLOVENSKA DRAMATIKA II

francè koblár

SLOVENSKA DRAMATIKA II

Fr. Koblár

FRANCË KOBLAR

SLOVENSKA DRAMATIKA

DRUGA KNJIGA

LJUBLJANA 1973

IZDALA IN ZALOŽILA SLOVENSKA MATICA

OD KONCA
DEVETNAJSTEGA STOLETJA
DO ZAČETKA DRUGE SVETOVNE
VOJNE

kriva kolektivno moralno podobo savinjske vasi, kjer doživlja usodo nepotešene žene lepotica Ana Veleja, vdova ob živem možu ter je poguba zase in marsikaterega moškega.³² Vzrok njenega padca je mladi posestnik Lenta, ki jo je prvi ljubil, pa ji je postal nezvest ter zakrivil, da je vzela neljubega moža. Ta mož Martin Velej se je tri leta kot delavec potikal po svetu ter se pijanec in na smrt bolan vrne domov. Tačas je žena živela po nagnjenju svoje nemirne krvi, bila vaba za moške, pa zaradi svojega ponižanja postala nevarna za vse, ki so jo ponižali in jo še ponižujejo. Ko ji Lenta očita njeno zgrešeno življenje, mu brezobzirno vrže v obraz: »Ustvarjen zame, si šel drugim, ustvarjena za tebe, hodim svoja pota. Tu je struna počila.« Mlinarju Bogatinu, ki jo hoče najbolj ponižati, pripravlja smrt pod mlinjskim jezom, ko nagovori pomočnika Petra, naj pahne gospodarja v vodo. Pomembno napoveduje Bogatinu: »Veš, kdo sem jaz? Te ni strah mene, Bogatin? Ne veš, da v mojih prsih gnezdiijo kače, da je spočela moja glava v treh letih, kar ni bilo moža pri meni, vso hudobijo, ki si jo izmisliti moreš, da sem že videla vse tiste tvoje črne postave in da imam le korak do vsega slabega!« Tako se ranjena ženska narava sama izpoveduje in sprevrača v zločinska dejanja. Nevarni ženski demon težko prenaša pričujočnost bolnega moža in ko Velej naposled izhira in se mrtve zgrudi poleg nje, vzklikne: »Vdova!« Ali se je rešila neljubega moža in svoje vesti ali je zagledala pred seboj svobodno življenje, v katerem se bo zanjo začela nova drama?

Za dramaturško razčlenitev sta značilna razporeditev oseb in razpon med začetkom in koncem, ki ga posebej poudarja premik med drugim in tretjim dejanjem. Skoraj kot okvir sta postavljena oba »razuzdana starca« Daves in Šiba; na začetku prav po zgledu svetopisemskih starcev oprezujeta okoli Veleja ter govorita o njeni lepoti, na koncu ju vidimo, kako prihajata k nji kot dobra znanca in ljubezenska obiskovalca. V sredini je Velejino trpljenje ob vrnivšem se možu, njeno upiranje, da bi bila last Bogatinova, dokler se mu naposled ne vda, toda z mislijo, da se ga otrese in ne bo rešila samo kože pred ruhezniijo, temveč pridobila tudi Bogatinovo premoženje. Najpomembnejša oseba, tista, ki seže v idejno ozadje drame, je mladi kmet Lenta. Prvi je Velejo ljubil in ona se mu še ne more odreči; kljub temu, da se bo zdaj ženil z drugo, se na večer, ko se od daleč sliši rajanje Lentovih svetov, v bolečini odloči, da pojde z Bogatinom v njegov vinograd ter postane njegova. Kakor za epilog ponovno srečamo Lento, ko razočaran v zakonu očita Veleji njeno življenje, pa ga ona trdo zavrne kot jokavega moralista. Zgodilo se je, kot mu je napovedovala takrat, ko se je izgovarjal, da se ženi zato, da bi imel gospodinjjo in otroke: »In da boš čez dva meseca ženo pretepal, sebe grizel in v krčmo šel. Jaz vem, kaj je tista sreča, žena in otroci, ali pa mož in otroci. Zabil se boš in v pijanstvu modroval, da sreče ni na svetu. Jaz pa sem našla, da sreča je, jaz pa sem izmislila, da je na svetu cela sreča. Pa je ta sreča kakor visok stolp, iz samih belih kamnov postavljen. Izruj na stolpu en sam kamen, en sam kamenček mu izruj in podre se stolp in se razsuje na vse strani.« Kamen je izruval Lenta in visoki

Popolno nasprotje v kmečki drami je Golarjev mlajši štajerski sodobnik in romantično naturalistični pripovednik savinjske vasi Anton Novčan (1887–1951). Njegova *Veleja* (1920), ki jo je prvotno označil kot »prizore z vasi v 3 dejanjih« in ji šele v knjižni obliki dal ime drama, raz-

ANTON NOVAČAN

stolp se je Veleji razsul na vse strani. Njena lepota ji je poslej v pogubo, vanjo prihaja, kakor sama pravi, zli duh. Kakor zvodnica je Velejeva mati, ki v skrbeh, da bi jim Bogatin ne prodaj zadolžene koče, prigovarja Veleji, naj bo dobra z njim in naj mu z vsem ustreže; v svoji revščini ne trpi samo snahinega javnega pohujšanja, temveč ga slepo podpira. Bridka spremljava vsega dogajanja je mož Velej, ki ob lepi ženi vidno hira. Odšel je bil po svetu za kruhom in tam telesno in duševno propadel: »Tam stoji tisti črni tempelj in težki mlinski kamni so v njem. Jaz sem bil v tistem črnem templju. Med mlinske kamne sem zašel. Nič ni bolelo, nič ni bolelo. Ko pa sem zunaj bil, sem bil mehak kakor testo ...

Ti si vsega kriva. Pojdi, si rekla, pojdi po svetu! Da bi se lažje vlačila. Sovražim te. Adijo, ti črni tempelj moj. Si mi kri izpila fabrika, kosti si mi obrala ... Pa zakaj je tako, zakaj? Vse svoje življenje sem bil umazan in raztrgan,« očita v pijanosti ženi.

Nelepa npravstvena podoba vasi ima svoje ozadje v družbenih nasprotjih; revščina in nenravnost si podajata roke. Naturalistična kolektivna podoba ni osnovana samo na razkrivanju erotičnih zakonitosti, temveč se opira na gospodarske razmere svojega časa, na moč in oblast kapitalizma nad neimovitimi kočarji in napol beraškimi dninarji. Pač pa celotna drama značilno uveljavlja barvitost savinjskega okolja.

Vendar pa npravstvena in socialna podoba vasi kljub močni dramatični zasnovi oblikovno ne učinkuje prepričljivo. Pisatelj ne more zatajiti svojega učenja pri moderni, zlasti pri I. Cankarju. Naturalistična osnova prehaja v besednem izrazu v umetno zgrajen govor, dialog ni povsem naraven, temveč izumetničeno periodiziran in se večkrat obrne celo v grotesko. Posebno pri Veleju je preveč impresionistične sentimentalnosti, npr.: »Nikar mene z doma. Toliko sem se veselil, ko sem po svetu sklenil, da se domu povrnem. Tam je tista bela koča, tam so tista zlata okna v soncu večernem. Na pragu pa me čaka ona. Je že z eno nogo na pragu, čez prag hoče, toda spomnila se je mene in se ozrla. Pa ne gre v kočo, na pragu stoji in me čaka ... O, ne mene z doma. Ne veš, kako je hudo po svetu.«

Zal Novačan ni dokončal zasnovane trilogije Celjska kronika; od »dramatičnega mozaika v treh delih« je napravil samo prvi del *Herman Celjski*, »drama v petih dejanjih« (1928).³⁵ Kronika naj bi po zgledu Shakespeareovih historij prikazovala veličino in padec Celjanov, ki so bili po pisateljevi zamisli pravi renesančni vladarji na naših tleh. V tem načrtu naj bi bila uresni-

čena velika dramska epopeja, zgrajena na domoljubnem pokrajinskem čustvovanju, predvsem naj bi bila upesnitev izredno pomembna zgodovinskega dogajanja v naši davni preteklosti in bi imela izrazito politično idejo. V zaporedju Herman, Friderik in Ulrik bi se razpletali in propadli načrti o velikem vladarstvu na slovanskem jugu, posredno naperjenem proti habsburškemu severu.

Delo je značilno zaradi pisateljeve ustvarjalne svojstvenosti, ki se ne more odtrgati od naturalističnih tal, pač pa iz svojega naturalizma prehaja v močno simbolno teatraliko in celo v fantastične privide. Vse osebe so v svojem naturalizmu premaknjene v presilne mere in usodno nujnost, tako kakor pravi o njih žid Aron svojim tovarišem: »Ne vidite, da je sekira nastavljena? Ne vidite, da drve Celjski v prepad? Resnično, resnično vam povem, v njih samih že tli poguba, okuženi so od svojih lastnih pregreh.« Tako je okužen od svojih lastnih pregreh stari grof Herman, čigar samovolja ne pozna nobene meje, taka je v svoji erotični naravi njegova hči Barbara Ogrska, tak je v svoji slepi vdanosti Jošt Soteški, poveljnik celjske straže in Hermanov zaupnik. Te tri osebe so značilne in odločilne za dogodke na celjskem dvoru, kjer poleg snujočih se političnih načrtov gospodujeta sila in razvrat.

Središče dramske zgodbe so tragični dogodki ob Veroniki Deseniški. Zabeležajo se z dozidavo novega stolpa na celjskem gradu, katerega prvi jetnik bo Hermanov prvorojenec Friderik, Veronikin mož. Tukaj se Novačan v marsičem srečuje z Zupančičem, zlasti v misli o Friderikovem in Veronikinem ljubezenskem žrtvovanju, toda v pojmovanju notranjega bistva obeh se očitno ločita. Zupančičev Friderik je bolj notranji, srednjeveški, recimo gotski, Novačan hoče biti izrazito renesančen. Veronika ni tako čisto bitje, temveč je usodna lepotica, napol bahantka, ki s svojo lepoto tvega nevarno igro in s tem propade. V tej smeri glavno dejanje ne prikazuje zorenja Celjanov za pogubo, temveč brezsrčno igro in uveljavljanje brezobzirne volje. Razvoj dogodkov je v veliki meri delo židov, ki jih Herman preganja; ti židje so resnična vzmet v zapletu in poteku dejanja. Žid Aron, ki je za denar služil Frideriku in Veroniki v njuni ljubezni, zdaj plete mreže za Hermana in Veroniko. Aron Hermanu izda, da se Veronika pod imenom Marina skriva med služabnicami v njegovi neposredni bližini, obenem nagovori Veroniko, naj bi kot uslužna lepotica zastrepila pohotnega Hermana. Ta dvojna Aronova spletká pahne Veroniko v roke Hermanu, nakar naj bi jo kot čarovnico, ki je s svojo ljubeznijo začarala Friderika, sežgali na grmadi. Isti Aron in njegovi židovski tovariši položaj spet obrnejo v prid Veroniki, podžgejo ljudsko voljo proti Hermanu ter dosežejo, da zmaga njen branilec in jo sodišče oprosti. Herman se kljub temu ne vda, obtoži Veroniko, da mu je stregla po življenju ter jo izroči Joštu Soteškemu. Sledi nasilna smrt na Ostrovcu.

Ob to tragično dogajanje, prepleteno s skrivalnicami in presenetljivimi obrati, naklepi in zločini, je Novačan postavil politično misel o Hermanovih

državniških načrtih in o njegovem celjskem gospostvu. Vendar je Herman kljub svoji oblastnosti premišljen in gleda z nezaupanjem v prihodnost. Od tod spor s sinom Friderikom in neodjenljiva volja, da ugonobi Veroniko. Velika odločitev ga čaka, ko pride na celjski dvor poslanik kralja Tvrdka, ki je za bosenske dediče namenil Celjane. Poslanik dokazuje: Kam naj se sicer nasloni Bosna, odkar je srbska vojska omagala na Kosovem? Ali naj se izroči Ogronom? Tujcu Bosna ne odpira gostoljubnih vrat, Herman pa je po svoji materi Tvrdkovič in Celje je sosed Bosne, zato je kralj na zboru velikašev in županov sklenil, naj po njegovi smrti zasijejo nad Bosno celjske zvezde. Herman se takoj zamisli, koliko velmož in županov bo treba pobiti, koliko velikašev z zlatom podkupiti, da pride do krone. Poslanik pritrди, da brez zlata in železa ne uspeva na svetu nobena oblast. Herman prizna, da Celjani sami še niso stopili čez postavljene meje, »mi sami smo doma vazali nemške krone — kaj pravim! — vazali smo vazala nemške krone, Habsburga vojvode.« Poslanik odvrne, da Celje s svojo silo lahko bije dva Habsburga in si s svojim zlatom kupi Benečijo, Hermanov zet kralj Ziga pa bo kmalu rimsko-nemški cesar: »Usmerili ste Celjski svojo pot na jug in vzhod. Tu od Zvezdegrada in dalje po vsem širnem jugu ruje v mnogih glavah smela misel: Kdo bo vsemu Jugu prvi kralj?« Previdni Herman odvrne: »V postanku stvari, dragi moj poslanik, treba je dati sebi jasnega računa — jasnega računa o vseh okoliščinah, ki spremljajo dogodke kot lovca budni psi. Mi vemo, da nam dobri Tvrdko namenja s svojo Bosno več kot Bosno, ne vemo pa, koliko časa bo še nebo nad Celjem jasno. In ali se ne skriva včas v železni rokavici onemogla roka? Tudi jaz vidim, da bi šlo kovati, toda v mojih letih mi dogodki ne zorijo več.« Ta misel velja predvsem o nepokorjenem sinu Frideriku, obenem tudi vidi, da se njegov drugi sin, mladi Herman, ne obrača po njegovi volji, vdaja se igri in pijači, na Koroškem ni uveljavil celjskega imena, v pijanosti je z Bavarci zaigral pet vasi koroške zemlje. Ko žena Blažena Bavarska zagovarja svojega moža, Herman zrohni nad njo: »Ti Bajuvari, juga lačno plemo! Ne, Blažena, ne bomo popustili, koroške zemlje mi ne damo. Tri mere zlata, če hočejo Bajuvari, tri sode vina tudi, zemlje pa nobene!« Tak je Herman gospodar, previdno pridobiva in drži, iz rok ne izpusti ničesar.

Politični ideji je pisatelj odmeril osrednje mesto. Ob Hermanove osvajačalne načrte je naslonil ves spor med očetom in sinom. Ko bi se Friderik vdal in odpovedal Veroniki, bi Herman takoj podpisal dogovor z bosenskim poslanikom; ker Friderik tega ne stori, propade Veronika. Čistost njene tragične usode vendar moti, da je Novčan zgodovinsko pričevanje o nesrečni lepi Veroniki obrnil v renesančno dražljivost; Veronika na Aronov nasvet privoli v nevarno erotično igro in je pripravljena Hermana zastrupiti, nakar sledi izbruh Hermanovega sladostrastja, ki skoraj privede v krvoskrunstvo.

V silnost renesančne fantastike spadajo ponočni kriki jetnikov, prelatov in hrvaških plemičev, saj je Herman dodobra očistil vso zemljo med Dravo

in Savo. Ti kriki ga ne vznemirjajo, pač pa privid mrtvega grbavca, ki ga je dal zazidati, četudi je bil njegov otrok. Privid mu očita: »Mojega rojstva te je bilo sram in si ukazal, da so me zazidali v tem zidovju. Pa nisi vedel, da je v tej nakazi, iz tebe porojeni, tlela spasonosna misel za naš rod od kolena do kolena . . . Ti pa si bil ošaben, zato me čuj: Zijali bodo prazni tvoji dvori in Celje bo beračilo za drenov grm, ki bi mu bil naslednik.«

Ob prividu se Herman spomni, kar mu je svetoval dvorni kaplan Eneja Silvij, naj s preudarkom zmoli očenaš, en sam očenaš. Nasilnik poklekne in moli z mečem v roki; pri prošnji: fiat voluntas tua, se ustavi: »Voluntas tua? Tvoja volja? A kje sem jaz? Kaj more biti tvoja volja drugega nego moja? O kakšni volji sanja kamen v tem zidovju? In črv, ta ropar večnosti, kaj dvomi v sebi črv? Fiat voluntas tua? Ne dam, ne dovolim, da bi nadležna vest skalila mojo jasno misel. Fiat voluntas mea! Moja volja se zgodi. Kako ob tem hotenju beže podobe moje lastne domišljije!« Pa kakor v posmeh usode se ob teh besedah prikaže nov privid, mrtvaški spomin Hermana mlajšega, ki se je ta trenutek smrtno ponesrečil. Herman mlajši je sam slutil svoj konec. Ko se je od očeta poslavljaj in ga zaman prosil, da bi še videl brata Friderika, je napovedal: »Obhajajo me temne slutnje, da ga ne bom videl nikoli več. Ko sem obiskal danes našo grobnico, me je vleklo nekaj k zemlji in vse posvetno mi je bilo kakor davni sen. Vsi grobovi naših dedov kot da so naenkrat oživel in od vseh strani kot da sem slišal šepetanje: Še malo in za nami prideš in še malo in privali se k nam vse Celje, vse Celje.« Fantastika in nadčloveški patos na vrhu drame prehajata v grozo, ki jo vzbuja neuklonljiva Hermanova samovolja.

V renesančnem občutju je oblikovana tudi hči Barbara, kraljica Ogrska; zagledala se je v kaplana Eneja Silvija Piccolominija in blazni za njim, on pa se ji odteguje in se reši nevarnih skušnjav; še več, stopi na Veronikino stran, najame pravoznanca, ki zmaga pred sodiščem, da je Veronika prosta obtožbe čarovništva. Nazadnje ga vidimo, kako prihaja na Ostrovcu pod Veronikino ječo in zapoje latinsko pesem. Celjani so mu odpovedali službo, zanemarjen se potika okoli, maše ne bere in je kakor blazen.

Hermanova volja odseva iz vseh oseb na dvoru, najgroznejše v Joštu Soteškem, ki ga naposled premaga zavest temnih dejanj in se sam sodi s tem, da se obesi. Edini človek, v katerem zmaga krščanska misel, je njegov pomočnik Herič. Zave se, da je kristjan, ne more ubijati in zbeži od Celjanov.

Tragična ironija je Veronikina smrt. Pripravljajo kopel, da bi jetnica v belem oblačilu šla k pojedini, ko se lovci vrnejo z velikega lova. Sama kraljica Barbara je to ukazala. Veronika se da prepričati, da jo čaka velika sreča in jo poveljajo po tolikem trpljenju. Z mislijo na Friderika si zaželi: »O da bi s to kopeljo izmila s sebe vso grenko preteklost in se povrnila v njegov objem presrečna, kakor sem bila, ko sem mu prvič rekla, da ga ljubim.« Toda pod Joštovo roko izdihne v kopeli.

Spoj historije in tragedije je terjal posebno kompozicijo. Dejanje ne pozna lagodnega zaporednega toka, je notranje trdno sklenjeno in se prehiteva v

presenečenjih; dialogi so kakor udar na udar. Posebno veliki besedni dvoboj med Hermanom in Friderikom v II. dejanju je v tem značilen. Osrednje dejanje spremljajo mnoge stranske epizode, ki merijo v osrednjo idejo oblasti. Shajanja in posvetovanja židov so grozljiva spremljava sedanosti in strastno napovedovanje prihodnosti, podobna so antičnemu zboru, vendar se zdi vse preveč usmerjena v zunanjo učinkovitost.

V ozadju usodnega celjskega dogajanja stoji vrsta sočasnih dogodkov v svetu. Omenja se cerkveni zbor v Kostnici, kjer so sežgali Jana Husa. Tudi Friderik se nagiba k češkim krivovercem in tako še bolj zbuja očetovo jezo in nezaupanje v prihodnost. V razgovoru z Joštom o Veroniki se Herman domisli, da so nedavno v deželi Frankov sežgali Devico Orleansko, ki je z nečistim duhom zmagovala nad Angleži; tak nečisti duh je v Veroniki, zato bi bila tudi zanjo primerna taka smrt. V IV. dejanju nastopa zbor bičarjev, ki blazneč molijo, plešejo in se bičajo:

Lačni smo —
 žejni smo —
 sužnji smo. —
 Za grehe vseh —
 vsevišnji — —
 trpimo vdano —
 neskončno. —
 Imamo planine —
 trate ne —
 imamo njive —
 kruha ne. —
 Nikogar ni —
 na zemlji —
 brez greha —
 in le pokora —
 je duši uteha.
 Lačni smo —
 žejni smo —
 Za grehe vseh —
 vsevišnji — —
 trpimo vdano —
 neskončno. —

Kako je Novačan idejno pojmoval zgodovinsko ozadje, vidimo odtod, da je toliko vloge dodelil židu Aronu in duhovščini. Aron skrivaj govori patru Melhijorju: »Ti in jaz sva si razdelila svet. Kdor je proti tebi in ni z menoj, mu ni obstanka. Rim in Jeruzalem! Celjski so zadeli v moje mreže, gorje jim, ako izgube še tebe. Celje se pogrezne.«

Tako je pisatelj hotel dati svoji drami velik svetovni okvir ter pokazal, da zgodovine ne pojmuje samo kot zaporedje posameznih dejanj, tehtnih in odločilnih, temveč kot sklenjeno dogajanje, ki ga giblje duh notranjih skladnosti in nasprotij v človeku. »Herman Celjski« je pogumen pa samovoljen

poizkus, kako združiti preteklost z domačijskim čustvom in osebno politično mislijo. Poizkus je dozorel v učinkovito gledališko igro, v bistvu je ostal velika pesniška utvara.

Ceprav je Golarjeva in Novačanova dramatika preskočila zaporedje in neposredno zvezo z moderno in sta se oba uveljavila potem, ko so že nastopili dramatik drugi smeri, se vendar šele z njima zaključuje krog moderne. Golar se tesno naslanja na bujnost in sproščenost ljudskega življenja, na njegovo erotično igrivost, Novačan se pogloblja v svoje ožje domačijstvo, se opira na velike podobe domače zgodovine ter jih vključuje v svojo politično ideologijo. Pri tem nakazuje tudi svoje razmerje do širše domovine, pritrjeno bolečino, da se svet v preteklosti ni obračal tako, kakor bi si želel človek novega časa. Izpod Golarjevih tršatih in burkastih podob od daleč čutimo nežno idiličnost Josipa Murna; Novačanova Veleja ni brez zveze s Kraigherjevo erotiko in njegov Herman Celjski je v svoji notranji podobi blizu Cankarjevemu Kantorju; vendar se ni mogoče ubraniti misli, da je njegovo domovinsko čustvo zaživel iz Župančičeve Dume. V tem novem realizmu in naturalizmu je ostalo še veliko novoromantičnih prvin.

Na splošno lahko ugotovimo, da se je dramatika naše moderne v tedanjih tesnih gledaliških razmerah razvijala dovolj samostojno. Celo veliki Ibsenov vpliv na svetovno dramatiko se pri nas pozna samo v njenih začetkih, pri Etbinu Kristanu in Ivanu Cankarju. Pri Kristanu se uveljavlja ideološka teza, ki se hrani predvsem iz pisateljeve socialistične ideologije; Cankar se je obrnil v sodobno družbeno kritiko ter prevzel motiviko z grehom obremenjene preteklosti, vendar je svoja dela tako živo oprl na slovensko sedanost in jih oblikoval po svoji človeški in umetniški osebnosti, da vplivi, ki jih od koderkoli zaznamo, postanejo nepomembni. O neposrednem Ibsenovem vplivu bi mogli govoriti samo pri Jakobu Rudi. Strindbergov vpliv se močno čuti v meščanski dramatici Adolfa Robida; tukaj lahko govorimo bolj o šoli kakor o samostojni osebnosti. Na kratko: dramatika naše moderne je tako tesno naslonjena na domače razmere, da imajo posamezna dela prej značaj provincialnosti, kakor da bi v njih lahko našli neposredne odmeve svetovnega slovstva. Lažje govorimo o posameznih oblikovnih tipih, kakor o neposrednih vsebinskih vplivih. Celo Kraigherjeva Školjka je bolj tip ideološke drame kakor odmev določene ideologije.

Ko bi skušali najti jasno in določeno razvojno črto dramatike ob moderni in neposredno po nji, bi našli na velike težave. Nastajajo drobna dela, v katerih čutimo bližino moderne in le malo osebne svojstvenosti. Velik je vpliv Ivana Cankarja. Toda po njegovem Kralju na Betajnovi nimamo sodobne socialne drame. Vse družbeno življenje prehaja v gospodarski strankarsko-politični boj, ki v slovstvu gre mimo ljudskega siromaštva. Ta boj odbija mlade duhove, kažejo se znamenja razhajanja med gospodujočimi očetmi in nepokornimi sinovi, ki se trgajo od starih preživelih idealov in slutijo nov svet. To je čas neposredno pred svetovno vojno. Toda kljub mnogim znamenjem, da se bliža svetovna katastrofa, nimamo del, ki bi zajela

VSEBINA	
DRAMATIKA NA PRELOMU STOLETJA — MODERNA	5
Politične in kulturne razmere ob koncu stoletja 5 — Spor za gledališki spored 8 — Etbin Kristan 12 — Zvestoba 13 — Volja 16 — Ljubislava 18 — Kato Vrankovič 27 — Samosvoj 30 — Tovarna 32 — Kristanova ameriška dramatika 32 — Označba Kristanove dramatike 35 — Ivan Cankar 36 — Romantično duše 36 — Jakob Ruda 43 — Za narodov blagor 46 — Kralj na Betajnovi 51 — Pohujšanje v dolini šentflorjanski 55 — Hlapci 58 — Lepa Vida 61 — Označba Cankarjeve dramatike 64 — Dragotin Kette 69 — O. Zupančič: Noč na verne duše 69 — Veronika Deseniška 70.	
DRAMATIKA OB MODERNI	76
Lojze Kraigher: Drama na travniku 76 — Predpostna noč 78 — Školjka 80 — Na fronti sestre Zive. Umetnikova trilogija 81 — Ivo Šorli 82 — Adolf Robida 83 — Robidove drame 84 — Anton Pesek 87 — Vitomir Fedor Jelenc 87 — Dragan Šanda: Lepa Vida 88 — Ivan Lah 91 — Cvetko Golar 92 — Anton Novačan: Veleja 94 — Herman Celjski 96 — Zaključki ob drami moderne 101 — Dramatika neposredno pred prvo vojno: F. Lipah, F. Kozak, A. Remec, Iv. Pregelj 102 — Medvojna dramatika: Ciril Jeglič, S. Sardenko, N. Velikonja, F. Lipah, J. Lovrenčič, Iv. Pregelj, Marija Kmetova 103.	
NOVI DRAMATIKI — PRVI ROD EKSPRESIONISTOV	113
Stanko Majcen 113 — Kasija 114 — Dediči nebelkega kraljestva 114 — Apokalipsa. Prekop 118 — Za novi rod 119 — Matere 120 — Cesar Janez 121 — Alojzij Remec 122 — Kirke 123 — Užitarji 124 — Magda 126 — Zakleti grad 129 — Volkodlak. Talci v Kraljevem 130 — Označba Remčeve dramatike 132 — France Bevk: V krvi kritja. Kaj 133 — Materin greh. Partija laha 134 — Ivan Pregelj: Azazel 135 — V Emavsu 139 — Salve virgo Catharina 141 — Anton Leskovec: Jurij Plevnar 142 — Dva bregova 146 — Kraljična Haris 148 — Vera in nevera 152.	
DRUGI ROD EKSPRESIONISTOV	153
Milan Fabjančič: Pod Kamnom 153 — Miran Jarc 153 — Izgon iz raja 153 — Ognjeni zmaj 154 — Ključ iz grobelce 156 — Vergerij 157 — Jernej Stante: Mlada Breda 162 — Angelo Cerkevnik: V kaverni 164 — Kdo je kriv 165 — V vrtincu 166 — Greh 167 — Očiščenje 170 — Roka pravice 173 — Zrtev 173 — Ivo Sever: Prešeren. Slavica 175 — Ivan Mrak 175 — Slepi prerok 176 — Moma Gabrijela 177 — Slavko Grum: Pierrot in Pierretta 179 — Trudni zastori 182 — Upornik 186 — Dogodek v mestu Gogi 186 — Rudolf Golouh: Kriza 189 — Kristalida 192 — Makso Soudet: Pravljica o rajski ptici 192 — Lopovščina 193 — Pregled ekspresionizma 194.	

NOVEJŠA LJUDSKA IGRA	196
Janez Jalen: Dom 196 — Srenja 197 — Bratje 198 — Nevesta. Grobovi 202 — Manica Komarova: Zaročnik o polnoči 204 — Joža Vombregar: Vrnitev. Voda 205 — Fran Lipah: Glavni dobitnik 207 — Mornarska svatba 208 — Rudolf Pečjak: Martinova punčka 209 — Pavel Golja: Kralj brezpravnih 210 — Kulturna prireditev v Črni mlaki 211 — Bratomor na Metavi 212 — Dobrudža 213 — France Brenk: Koroški tihotapci 214 — Poslednje ustoličenje 215 — Davorin Petančič: Igra naše fare 215.	
MLADINSKA DRAMATIKA	216
Tone Seliskar: Morje plaka 216 — Mladinski dramatik 217 — Josip Ribčič 218 — V kraljestvu palčkov 219 — Mefistov izum 220 — Ivan Lah: Pepeluh 221 — Pavel Golja: Petrkove poslednje sanje 222 — Triglavska bajka 223 — Princezna in pastirček. Jurček 225 — Srce igračk 226 — Uboga Ančka 227 — Sneguljčica 228 — Rudolf Pečjak: Kraljična z mrtvim srcem 228 — Mirko Kuslič: Triglavsko roža 229.	
OBDOBJE NOVE STVARNOSTI IN SOCIALNEGA REALIZMA	230
Bratko Kreft 230 — Celjski grofje 231 — Kreature 232 — Velika puntarija 235 — Kranjski komedijanti 238 — Vladimir Bartol: Lopez 239 — Jože Kranjc: Katakombe 239 — Direktor Čampa 240 — Detektiv Megla. Škodenj 241 — Tone Seliskar: Kamnolom 243 — Tone Čufar: Tragedija v kleti 244 — Polom. Ljubezen v kleti. Mali Babilon 245 — Eks 246 — Jože Močnik: Rdeče rože 247 — Dani se! 248 — Janez Žagar: Vrtinec 248 — Lojze Štandeker: Prevara 248 — Ivan Potrč: Kreflova kmetija 249 — Jože Pahor: Vinčarji 252 — Joka Žigon: Kadar se utrga oblak 252 — Mogoče so pa jabolka res zastoj. Nikoli več vojske 254 — Ivo Brnčič: Med štirimi stenami 254 — Silva Trdina: V provinci 246 — Ferdo Kozak: Profesor Klepec. Lepa Vida 257 — Tone Sifrer: Predor d. d. 257 — Stanko Cajnar: Potopljeni svet 259 — Stanko Kociper: Šentjurjevski provizor 260.	
ZAKLJUČKI	262
OPOMBE	263
RESUME	276
KAZALO OSEBNIH IMEN	285
PODOBE	287
VSEBINA	289

Francè Koblar
SLOVENSKA DRAMATIKA

Druga knjiga
Od konca devetnajstega stoletja
do začetka druge svetovne vojne

Založila
Slovenska matica v Ljubljani

Za založbo
Francè Koblar

Opremlil
Marjan Trlar

Natisnilo in vezalo
ČGP »Delo«, Ljubljana

Izid knjige je omogočila in podprla Kulturna skupnost Slovenije

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo Ljubljana, št. 421-1/73 z dne 27. 7. 1973,
je knjiga Franceta Koblarja Slovenska dramatika II opremljena prometnega darila.

rutars

FRANČE KOBLAR: SLOVENSKA DRAMATIKA II

FRANČE KOBLAR

SLOVENSKA DRAMATIKA II

Druga knjiga Slovenska dramatika zajema čas od konca 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne. V prvem delu knjige pisatelj obravnava dramska dela E. Kristana, Iv. Cankarja, O. Zupančiča in naslednikov moderne (Cv. Golar, A. Novačan). Svetovna vojna, ki je globoko posegla tudi v duševnost slovenskega človeka, je dala dramatiki nove vzgibe. Spremenjeni pogled na življenje in človeka odkriva prvi rod ekspresionistov, ki prikazujejo vojnega in prvojnega človeka, njegov notranji razkroj in brezizhodnost njegovega življenja. Drugi rod ekspresionistov teži predvsem po očiščanju ter prikazuje vizijo novega človeka (Jarc). V teh duhovnih in družbenih premikih sta nastajali tudi sodobna ljudska in mladinska igra (P. Golia). Zadnje poglavje je namenjeno spoznavanju socialnega realizma, ki ustvari bojovito družbeno dramatiko (B. Kreft). V nji čutimo predvsem obredbo sodobnosti in napoved novega življenjskega reda; mladina se odtrga od svojih očetov in stopa v nov svet (Iv. Potrč, Ivo Brnčič). — V metodi je druga knjiga podobna prvi: pisatelj hoče posamezne ustvarjalce prikazati kolikor mogoče naravno, zlasti njihovo umetniško svojstvenost, zato daje v veliki meri neposredno besedo pisateljem samim.

Vir: Knjižna zbirka sosede gospe Majde Križaj iz Ljubljane.